

Reflexiile unor existențe

The reflections of some existences

For the most of us, looking to ourselves into a mirror has no hidden meanings. Its just an act of checking your appearance. But passing into the book world, some changes occur. For the characters, the object its a symbol of validation, meditation or even a way of traveling in time or space. Cezar Petrescu its an author who harness the symbol of mirror în his novels like Oraș patriarhal, Baletul mecanic, Dumineca orbuluior Întunecare. The significance is deeper against fairy tales and its more connected to characters. In them, he's introducing also the symbol of dusty reflection which is important to help you shaping the characters.

Key-words: *mirror, look, eye, light, double, appearances*

Vinovăția sau nevinovăția unui acuzat în cadrul unui proces este declarată de cele mai multe ori prin apel la martori. Mărturia unui asemenea martor ocular cântărește mult în luarea unei decizii ceea ce face ca simțul văzului să se detașeze de celelalte simțuri. Citind *Geneza*, chiar din primul capitol, ne amintim faptul că printre primele creații ale lui Dumnezeu a fost lumina. Menirea ei a fost să înlocuiască întunericul nesfârșit ce trona universul și să permită ochiului să fie martor la tot ce urma a fi conceput. Așadar, în rândul simțurilor necesare se accentuează meritul văzului.

Contextul actual ne întărește convingerea că lumea este condusă de aparențe. Există o adevărată preocupare pentru felul în care arătăm, pentru percepția celor din jur față de aspect. Un obiect căruia nu îi acordăm prea multă atenție în tot procesul de expunere, dar care este un mijlocitor al proiectării înfățișării, este oglinda. Dar tocmai pentru că este atât de prezentă, devine evident faptul că nu îi mai atribuim o semnificație desăvârșită.

În universul literar, oglinda prinde conturul unei adevărate forțe ieșind din sfera banalului. Câte povești în care apare o oglindă magică știm? Cu siguranță, foarte multe. Prin rolul de confident al unei mame vitrege pentru care frumusețea era mai presus de orice sentiment, și prin funcția de a te transporta într-un timp și spațiu la care nu ai putut avea acces, oglinda iese din câmpul obiectelor și ajunge în lumea celor vii.

Se justifică supralicitarea acestui obiect în universul literar universal, cu atât mai mult cu cât

imaginea reflectată a unui corp în oglindă respectă originalul, dând impresia că nu face altceva decât să reduplicate *Același*-ul sau traducând acerba nevoie a originalului de a se vedea într-o imagine similară, într-un *alter-ego* fidel².

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

² Emanuela Ilie, *Fantastic și alteritate*, Iași, Junimea, 2013, pp. 268-269.

Reflexia speculară este scoasă din cercul ne semnificativului și la Cezar Petrescu. Autorului îi este atribuit cultul notorietății din care face un principiu de existență și care îi ghidează întregul efort de a concepe o operă cât mai mare. Ceea ce i-a reușit, dar mai degrabă la nivel cantitativ, dacă ne este permisă remarcă. Preocupat de publicațiile dese și sonore, nu distingem dacă apariția oglinzii ca simbol în opera sa este una accidentală sau voită, dar cert este că la rândul-i valorifică reflectarea în oglindă și primatul văzului în opere, precum *Oraș patriarhal*, *Baletul mecanic*, *Dumineca orbului* sau *Întunecare*.

În cazul lui Cezar Petrescu sunt puține constante, iar valorificarea oglinzii sau a privirii este una dintre ele. Nu este o constatare nouă faptul că autorul renunța la idei sau chiar la personaje de-a lungul operei sale, pe care nu are timp să o recitească sau să o revizuiască. Tudor, personajul principal al romanului apărut în 1930, *Oraș patriarhal*, acceptă propunerea prietenului său Sandu de a deveni „prizonierul” său în orașul patriarhal care se pretindea a fi un leac incontestabil pentru capitală care i-a condamnat existența. De ce îi spune Sandu să accepte să îi devină prizonier? Să fie o pură coincidență? Posibil! Dar este clar că de fapt Stoenescu-Stoian devine captiv al unei oglinzi în trei canaturi. Pentru el, noutatea nu este reprezentată de viețuirea în dublu exemplar:

Căci viața și-o trăia mereu în dublu exemplar. Una himerică, unde totul se petrecea eroic și superb în închipuire; cealaltă, cea reală, alcătuită din mucerile răcite ale celei imaginare. Fiindcă știuse să le împace multă vreme pe amândouă, se socotise până mai deunăzi, un matur spirit filozofic³,

ci acceptarea unui al treilea eu, care să se adauge celor deja consacrate. Dintr-odată, Tudor se împarte în trei cu imagini distorsionate și exagerate.

Tara Well, în studiul său *Mirror Meditation: The Power of Neuroscience and Self-Reflection to Overcome Self-Criticism*, sublinia contribuția oglinzii în aprecierea propriului eu și în ridicarea stimei de sine prin identificarea corectă a propriei imagini. Așadar, privindu-ne în oglindă, ajungem să descoperim cu adevărat cum suntem priviți de ceilalți. Interesant este că, în singura oglindă în care nu este deformat, Stoenescu-Stoian se detestă:

Și în sfârșit, în oglinda din mijloc, normală, privea atent și desgustat de el însuși, un Tudor Stoenescu-Stoian dintotdeauna, cu părul lui fără culoare, cu ochii lui fără expresie, cu trăsăturile lui oarecare, neîngăduind nicio mențiune specială într-un pașaport pentru o viață de om⁴.

Mustările de conștiință ale pretinsului autor de roman istoric se realizează numai în fața oglinzii cu trei canaturi care apare consecvent pentru a ilustra falsa imagine pe care o afișează locuitorilor orașului patriarhal. Oricât de bine s-ar contura drept un mare avocat și viitor ilustrator al vieții târgului, oglinda îi amintește de slaba sa condiție, cea reală care îl dezgustă. După cum mărturisea și Mircea Mihăieș, „stadiul oglinzii, poate cel în care mă aflu din nou. Prima descoperire cu adevărat a sinelui, prima descoperire de sine”⁵, în fața oglinzii nu te poți ascunde, ea luminează ceea ce am vrea să rămână ascuns.

³ Cezar Petrescu, *Oraș patriarhal*, București, Editura pentru Literatură, 1961, p.15.

⁴ *Ibidem*, p. 69.

⁵ Mircea Mihăieș, *De veghe în oglindă*, Iași, Polirom, 2005, p. 23.

Eliazar, unul dintre personajele cu o parțială personalitate conturată în romanul *Baletul mecanic*, capătă importanță datorită a două remarci:

Îmi pari slăbit. Ai nevoie să schimbi aerul! spuse Eliazar uitându-se la mine prin oglinda prăfuită și învălurată⁶ și

Numiți prietenie, o oglindă care vă arată flatați și vă ascunde realitatea⁷.

Ambele sunt extrase din capitolul intitulat parcă sugestiv „Lecție la muzeul oceanografic”. Să fie oare o dovadă a faptului că Cezar Petrescu identifică în oglindă un simbol sugestiv pentru ceea ce își dorește a fi destinul său? Pare că dorește să creeze o imagine neclară asupra parcursului personajului tocmai prin perspectiva din care se privește. Ochiul nu este îndreptat spre personaj, ci spre oglinda care construiește o proprie înfățișare a vieții lui Dan.

În același timp, nu putem trece peste observația lui Eliazar legată de aspectul oglinzii care, potrivit *Dicționarului de simboluri* coordonat de Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, nu ar trebui neglijat, „oglanda prăfuită fiind simbolul spiritului întunecat de ignoranță”⁸.

Nu ne surprinde deloc ideea de spirit cuprins profund de ignoranță în ceea ce-l privește pe Dan, cu atât mai mult, cu cât o recunoaște din primele pagini ale romanului, când își mărturisește dezinteresul față de toate câte îl înconjoară.

Deși îi este sugerat în nenumărate rânduri să se privească și să constate propria-i situație, tânărului îi este imposibil un asemenea exercițiu, din moment ce privirea îi este încetoșată de iubirea devenită nocivă față de Angela cu ochi de azur, după cum îi plăcea să o numească. Devenind o marionetă, Dan a fost avertizat și învățat de falsul prieten să-și întoarcă privirea spre sine, cât încă mai este timp. După toate avertismentele primite din jur, preferă să rămână într-o așteptare care, dacă este să ne raportăm la alt context,

„se traduce printr-un fel de dezbatere între ochii care sunt tentați să contemple frumusețea exterioară și inima care știe ce va avea de suferit dacă sufletul alesei ascunde altceva, de nedorit”⁹

și care nu întârzie să-i dărâme, în final, toată povestea închipuită.

Ne întrebăm de ce nu reușește oglinda să ilustreze un om banal, un oarecare fără trăsături definitorii cum este tânărul Dan sau Tudor Stoenescu-Stoian? Probabil problema ar sta la nivelul ochilor. Ironic sau nu, de o privire mai bună are parte chiar un orb, care reușește să pătrundă adânc în sufletul oamenilor ce-l înconjoară și care devine un catalizator pentru schimbarea în bine a parcursului. Ochiul lui nu mai sunt superficiali sau distructivi.

Un roman cu o adevărată rezonanță în marea de romane livrate de Cezar Petrescu editorilor în presiunea termenelor limită este *Întunecare*. Aflat printre primele, nu apucă să fie pătruns până în măduvă de fiorul grabei, ci este doar în fașă. Probabil este și motivul pentru care a rezistat în timp. Radu Comșa, mutilat de război, petrece două luni în întunericul ochilor, bandajat fiind pentru a se vindeca. Întunericul ochilor a fost chinuitor, dar hotărâtor pentru destinul său. Obligat fiind de

⁶ Cezar Petrescu, *Baletul mecanic*, București, Minerva, 1975, p. 133.

⁷ *Ibidem*, p. 137.

⁸ Jean Chevalier, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. II, București, Artemis, 1994, p.370.

⁹ Vasile Spiridon, *Hexagonale*, vol. I, București, Eikon, 2020, p. 16.

circumstanțe, își creează o proprie lumină care, paradoxal, i-a deschis ochii și mai mult: „Peste câteva ceasuri, când îi va fi îngăduit să vadă într-adevăr, vor fi oare toate tot așa de purificate și limpezi, cum le proiectează acum lumina lui ireală dinăuntru?”¹⁰ Obscuritatea îl schimbă decisiv și chiar întors în lumină nu mai poate reveni la vechiul Comșa fără cicatrici cu o nouă frică: „întoarse jilțul cu spatele la oglindă”¹¹.

Finalul romanului aduce un sfârșit zguduitor pentru personajul care, privind la familia perfectă a fostei logodnice, pe care ne întrebăm de ce o chema chiar Luminița, ia o decizie radicală, încheind socotelile cu lumina din suflet și din ochi.

Oglinda scriitorilor este opera lor. Cu cât privim mai atent, cu atât descoperim ceea ce este ascus la o primă vedere. Nu putem spune că întreaga operă a celui ce s-a semnat C. Zar este o simplă meșteșugire de cuvinte care să asigure existența îmbelșugată, dar nici n-ar trebui să poposim prea mult în fața unor rame care nu produc „nici o tresărire de mușchi în obraz, nici o scurtă lucire de înțelegere în ochi”¹² pentru a nu le depozita pe raftul de sus unde să nu ne încurce.

Privind în final la oglinda lui Cezar Petrescu, putem observa cu ușurință că își pierde din strălucire, se prăfuiește până la *întunecarea* pe care n-ar fi putut să o prevadă, dar mai ales să o accepte. Am putea spune că a fost un om al cuvintelor, nu și unul al faptelor. Sfaturile sale ar putea fi impunătoare, dacă ar putea ține la rândul-i cont de ele. Sub pseudonimul Coppelius, inventatorul *baletului mecanic* lansează un gând care ar fi putut salva doritul renume: „perfectiunea se capătă numai sub patima timpului”¹³. Cum ar fi fost dacă la final de zi Cezar Petrescu ar fi privit în oglindă?

BIBLIOGRAFIE

Axinciuc, Madeea, *Profetul și oglinda fermecată*, Iași, Polirom, 2017.

Ilie, Emanuela, *Fantastic și alteritate*, Iași, Junimea, 2013.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. II, București, Artemis, 1994.

Mihăieș, Mircea, *De veghe în oglindă*, București, Polirom, 2005.

Petrescu, Cezar, *Baletul mecanic*, București, Minerva, 1975.

Petrescu, Cezar, *Dumineca orbului*, București, Litera Internațional, 2011.

Petrescu, Cezar, *Întunecare*, vol. I-II, București, Litera Internațional, 2010.

Petrescu, Cezar, *Oraș patriarhal*, București, Editura pentru Literatură, 1961.

Spiridon, Vasile, *Hexagonale*, vol. I, București, Eikon, 2020.

*** Savardi, Ugo, Bianchi, Ivana, *Looking at yourself in the mirror: structures of perceptual opposition*, <https://rb.gy/9nbgcw> (accesat la data de 4.12.2023).

*** Well, Tara, *Meditation: The Power of Neuroscience and Self-Reflection to Overcome Self-Criticism*, <https://shorturl.at/dvEU3> (accesat la data de 3.12.2023).

¹⁰ Cezar Petrescu, *Întunecare*, vol. II, București, Litera Internațional, 2010, p. 95.

¹¹ *Ibidem*, p. 103.

¹² Cezar Petrescu, *Baletul mecanic*, op. cit., p. 109.

¹³ *Ibidem*, p. 270.